

شناسایی و تدوین مدل عوامل زمینه‌ای کاربردی جایگاه ورزش بانوان در بهبود شاخص‌های توسعه‌یافتگی

رضا محمدکاظمی^۱ * بهرام قدیمی^۲ * فاطمه آجورلو^۳

چکیده

هدف از این مقاله شناسایی و تدوین مدل عوامل زمینه‌ای کاربردی جایگاه ورزش بانوان در بهبود شاخص‌های توسعه‌یافتگی با روش آمیخته یا به عبارتی ترکیبی است. جامعه آماری شامل دو بخش است، جامعه آماری در بخش کیفی شامل اساتید دانشگاه، کارشناسان و صاحب‌نظران و روش نمونه‌گیری به صورت نمونه‌گیری غیراحتمالی، با انتخاب هدفمند و با حداکثر تنوع یا ناهمگونی بود. جامعه آماری پژوهش در بخش کمی کارشناسان، دانشجویان جامعه‌شناسی ورزشی، بانوان ورزشکار و فعالان حوزه بانوان است. نتایج نشان داد که عوامل زمینه‌ای جایگاه ورزش بانوان در بهبود شاخص‌های توسعه‌یافتگی در ایران از پنج مقوله فرعی و بیست و نه کد مستخرج از مصاحبه‌ها تشکیل شده است. همچنین در بخش کمی نیز بارهای عاملی تأیید شدند و مدل از برازش مناسبی برخوردار بود. در نهایت عوامل شناسایی شده در بالا رفتن جایگاه ورزش بانوان با توجه به شاخص‌های توسعه‌یافتگی تأثیرگذار است.

واژگان کلیدی: عوامل زمینه‌ای، جایگاه ورزش بانوان، بهبود شاخص‌های توسعه‌یافتگی

فصلنامه مطالعات فرهنگی اجتماعی المپیک • سال اول • شماره دوم • بهار ۹۹ • صص ۸۲-۶۷

تاریخ دریافت مقاله: ۹۸/۱۱/۱ تاریخ پذیرش مقاله: ۹۸/۱۲/۲۷

۱. دانشیار مدیریت و برنامه‌ریزی تربیت بدنی، دانشگاه تهران (r_mkazemi@ut.ac.ir)
۲. دانشیار جامعه‌شناسی ورزش، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات (dr.b.ghadimi@gmail.com)
۳. دکترای جامعه‌شناسی ورزش، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات نویسنده مسئول (ajorlof@gmail.com)

مقدمه

مفهوم توسعه و توسعه‌یافتگی سال‌هاست که از سوی اقتصاددانان، جامعه‌شناسان و محققان مختلف، مورد توجه قرار می‌گیرد، اما مشکل اصلی تعریف توسعه و تفکیک توسعه‌یافتگی است (امینی و همکاران، ۱۳۹۶). از توسعه‌یافتگی تعریف دقیق و واحدی وجود ندارد، اما اکثریت قریب به اتفاق صاحب‌نظران، توسعه‌یافتگی را فرایندی چندبعدی می‌دانند (قربانی و همکاران، ۱۳۹۹). توسعه را باید فرایندی چندبعدی دانست که مستلزم تغییراتی اساسی در ساخت اجتماعی، طرز تلقی عامه مردم و نهادهای ملی و نیز تسریع رشد اقتصادی، کاهش نابرابری و ریشه‌کن کردن فقر مطلق دانست. توسعه تک‌بعدی نیست، بلکه جریان‌ی چندبعدی است که در کل تجدید سازمانی و سمت‌گیری متفاوت کل جوامع را به همراه دارد. مفهوم توسعه‌یافتگی در ابتدا به معنای نرخ رشد اقتصادی قلمداد می‌شد، اما بعدها به معنای کاهش یا از میان بردن فقر، بیکاری، نابرابری‌های اجتماعی و تغییرات اساسی در حمایت از جامعه در روند توسعه گرایش پیدا کرده است. واقعیت این است که در جهان امروز آنچه بیش از همه دارای اهمیت است، منابع انسانی هستند که سرمایه‌ها را متراکم می‌سازند، از منابع طبیعی بهره‌برداری می‌کند. با وجود این، آخرین اندیشه‌ها و تئوری‌های نظریه پردازان نیز حاکی از آن است که آموزش محور اساسی و گام اول برای دستیابی به یک توسعه سالم، پایدار و همه‌جانبه است. از این رو بررسی رابطه متقابل توسعه اقتصادی اجتماعی و سیاسی با نظام آموزشی امری است که در سال‌های اخیر مورد توجه و بررسی‌های دقیق محققان قرار گرفته است (Klaos et al., 2018).

با توجه به شاخص‌های توسعه‌یافتگی ارائه شده توسط سازمان ملل در سال ۲۰۰۰ دو شاخص تندرستی و برابری جنسیتی جزء ۱۷ شاخص توسعه‌یافتگی هستند. مطالعات تجربی نشان داده است که تفاوت‌های جنسیتی در سطح یا درجه موانع موجود در راه انجام فعالیت‌های ورزشی مؤثر است و زنان به عنوان نیمی از افراد جامعه با موانع بیشتری در انجام این فعالیت‌ها روبه‌رو هستند (نورعلی‌وند و همکاران، ۱۳۹۷). معمولاً در بخش

ورزش بانوان به ایدئولوژی مردانه اشاره می‌شود که در کنار موانع ساختاری، ورزش بانوان را با دشواری‌های جدی مواجه می‌سازد. منظور از موانع ساختاری، وجود قوانین و قواعد رسمی و مصوبی است که مانع رشد ورزش بانوان می‌شود. علاوه بر قوانین رسمی، عوامل گسترده‌تر فرهنگی اجتماعی نیز می‌توانند مانعی در این راستا باشند. مرور تاریخی بیشتر جوامع، بیان‌کننده نقش حاشیه‌ای زنان در ورزش است که احتمالاً بخشی از آن متأثر از ایدئولوژی جنسیتی حاکم بر تصمیم‌گیرندگان ورزش زنان است. برای مثال در یونان قدیم و المپیک باستانی، حضور فعال زنان در ورزش‌های رسمی ممنوعیت داشت. در المپیک مدرن نیز کوبرتن در دوره حیات خود، مخالف سرسخت حضور بانوان در رقابت‌های رسمی المپیک بود. هنوز هم کشورهای هسپانیا که مخالف حضور ورزشکاران زن در مسابقات رسمی مانند المپیک هستند. در کشورهای اسلامی نیز به دلیل ویژگی‌های خاص فرهنگی، دینی و سیاسی، ورزش بانوان، متفاوت از سایر کشورهاست (پناهی و صداقت‌زادگان اصفهانی، ۱۳۹۱). توسعه ورزش بانوان، بخشی مهم از توسعه اقتصادی-اجتماعی ملی است، چراکه به دلیل قرار داشتن بانوان در بطن جامعه، و تاثیر ورزش، دستاوردی فراتر از نتایج ورزشی با خود به همراه خواهد داشت. رواج ورزش بانوان موجب افزایش نشاط اجتماعی و بهره‌وری ملی و ارتقای ورزش قهرمانی موجب زبانزد شدن نام ملت‌هاست. از این رو دستاوردهای توسعه ورزش بانوان، دایره‌ای گسترده دارد و موجب رونق اقتصادی و شکوفایی اجتماعی می‌شود (اسماعیلی و همکاران، ۱۳۹۳).

با توجه به اینکه زنان ارتباط مستقیمی با زندگی نیمی از افراد جامعه پیدا می‌کنند و به‌عنوان گروهی که سهم مهمی در توسعه جامعه دارند، باید از سلامت کامل برخوردار شوند، سلامت هر یک از اعضای جامعه به‌ویژه زن مستقیماً بر تصویر کلی سلامت خانواده تأثیر می‌گذارد (ظهیری‌نیا و همکاران، ۱۳۹۴). مشارکت در فعالیت‌های ورزشی به‌صورت حرفه‌ای، تا همین اواخر فعالیتی مردانه بود و زنان سهم چندانی نداشتند (امینی و همکاران، ۱۳۹۶). اما عوامل گوناگون اجتماعی-فرهنگی، از جمله افزایش اوقات فراغت، بالا رفتن سطح زندگی، افزایش توجه به بهداشت عمومی و آمادگی جسمانی و بالاخره اهتمام نظام‌های سیاسی باعث شد از اواسط قرن بیستم، پیدایش نمونه‌های موفقیت‌آمیز زنان در عرصه‌های ورزشی افزایش یابد (Cakli, 2017). در این رابطه جامعه‌شناسان بیان کرده‌اند که در جامعه امروزی، تأکید فرهنگی-اجتماعی بسیاری بر روی جذابیت و تناسب جسمانی

وجود دارد. هنجارهای اجتماعی درباره زنان به نسبت بیشتری بر جذابیت جسمانی تأکید دارد. در چند دهه اخیر، تناسب اندام معیار زیبایی زنان شده است. آنچه به لحاظ اجتماعی تصویری مطلوب از بدن تعریف می‌شود، بر لاغری اندام و تناسب جسمانی دلالت دارد (ذکایی و امین‌پور، ۱۳۹۱). در این رابطه بر اساس نظر بوردیو (۱۹۷۸) ورزش بانوان می‌تواند حوزه‌ای در نظر گرفته شود که پویایی، منطق، قانون‌گذاری و تاریخ مربوط به خودش را داراست (Bordaie, 1978). این حوزه از جامعه‌ای که جزء آن است مستقل می‌باشد. از این رو باید گفت که نقش ورزش بانوان در بهبود شاخص سلامت در جامعه انکارناپذیر است، چراکه بانوان به عنوان نیمی از جامعه نقش انکارناپذیری دارند و مهم‌تر این که در جامعه و خانواده‌ها به خصوص، نقش بانوان در اجرای اموری که مربوط به سلامت است بیشتر و پررنگ‌تر از آقایان می‌باشد. از این رو پژوهش‌های نیز در این رابطه انجام گرفته است که می‌توان به پژوهش صادقی ارانی (۱۳۹۱) با عنوان «تأثیر ورزش بانوان بر بهبود سلامت جسمانی و روانی کل مردم استان سمنان» اشاره کرد که نتایج به دست آمده نشان داد که ورزش کردن بانوان تأثیر مستقیمی بر بهبود سلامت جسمانی و روانی کل استان دارد و همچنین بر بهبود سلامت روانی و ایجاد نشاط اجتماعی نیز اثرگذار بود. همچنین نتایج پژوهش برایچ و همکاران^۱ (۲۰۰۴) و اوکاندومیاکل^۲ (۲۰۰۴) نیز به این صورت بود که ورزش بانوان به عنوان یکی از عوامل مهم و تأثیرگذار در سلامت جامعه می‌باشد. قربانی و همکاران (۱۳۹۹)، پژوهشی با عنوان توسعه پایدار از طریق ورزش: موانع و راهبردها انجام دادند که بیان کردند در بررسی موانع توسعه پایدار از طریق ورزش، ۴۷ کد مستقل و ۱۱ مفهوم که شکل دهنده سه مقوله کلی (موانع شناختی-دانشی، ساختاری و قانونی-مدیریتی) بودند، شناسایی و طبقه‌بندی شدند. همچنین در بخش راهبردها ۳۵ کد و ۱۰ مفهوم استخراج شدند و در سه مقوله کلی (راهبردهای ادراکی-ارتباطی، اقتصادی-ساختاری و عملکردی) دسته‌بندی شدند. نتایج این پژوهش می‌تواند در برنامه‌ریزی‌های کلان توسعه کشور و همچنین برنامه‌های توسعه بخش ورزش مورد توجه قرار گیرد و با تأکید بر رفع موانع و اتخاذ راهبردهای مستخرج از این پژوهش، می‌توان مسیر دستیابی به اهداف توسعه پایدار کشور را هموار کرد.

-
1. Braich et al
  2. Okando Kamil

یکی دیگر از عوامل مورد مطالعه در پژوهش حاضر بحث برابری جنسیتی و تأثیر ورزش بر آن است. مطالعات تجربی نشان داده است که تفاوت‌های جنسیتی در سطح یا درجه موانع رشد بانوان وجود دارد و یکی از راه‌های برطرف کردن این موانع انجام فعالیت‌های مؤثر ورزشی است. گزارش یونیسف نشان می‌دهد که در بعضی از کشورها مردان نسبت به زنان، فرصت‌های آموزشی بیشتری داشته‌اند؛ همچنین در جوامع مختلف از جمله ایران، نوجوانان دختر، آزادی و قدرت انتخاب کمتری نسبت به نوجوانان پسر در دستیابی به اوقات فراغت و فرصت‌های شغلی دارند (ابراهیم‌آبادی، ۱۳۹۲). از این رو باید بیان کرد که ورزش به عنوان وسیله و ابزاری قدرتمند باعث شده تفاوت‌های جنسیتی حداقل در حوزه ورزش کمتر و به نحوی از بین برود. همچنین باید گفت مشارکت ورزشی زنان به عنوان یک پدیده اجتماعی مورد توجه جامعه‌شناسان بوده و تحقیقات متعددی در این خصوص در داخل و خارج از کشور انجام شده و در آنها به عوامل متعددی در تبیین مشارکت ورزشی توجه شده است. پایگاه اقتصادی-اجتماعی، سرمایه اجتماعی، حمایت اجتماعی، سبک زندگی، تصویر بدن، مدیریت بدن و مصرف ورزش از مهم‌ترین متغیرهایی است که از دیدگاه این محققان در تبیین این پدیده اجتماعی نقش دارند. در این رابطه می‌توان به پژوهش نورعلی‌وند و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان تبیین جامعه‌شناختی مشارکت ورزشی زنان با تأکید بر هنجارهای جنسیتی به نتایج دست یافتند که این هنجارها در درآمد و جایگاه زنان نقش مثبتی داشته است. قربانی و همکاران (۱۳۹۹) پژوهشی با عنوان «توسعه پایدار از طریق ورزش: موانع و راهبردها» انجام دادند که بیان کردند در بررسی موانع توسعه پایدار از طریق ورزش، ۴۷ کد مستقل و ۱۱ مفهوم که شکل‌دهنده سه مقوله کلی (موانع شناختی-دانشی، ساختاری و قانونی-مدیریتی) بودند، شناسایی و طبقه‌بندی شدند.

در بخش راهبردها ۳۵ کد و ۱۰ مفهوم استخراج شد و در سه مقوله کلی (راهبردهای ادراکی-ارتباطی، اقتصادی-ساختاری و عملکردی) دسته‌بندی شد. نتایج این پژوهش می‌تواند در برنامه‌ریزی‌های کلان توسعه کشور و همچنین برنامه‌های توسعه بخش ورزش مورد توجه قرار گیرد و با تأکید بر رفع موانع و اتخاذ راهبردهای مستخرج از این پژوهش، می‌توان مسیر دستیابی به اهداف توسعه پایدار کشور را هموار کرد. با توجه به مطالب گفته‌شده، باید بیان شود که مسئله اصلی پژوهش حاضر بحث ورزش بانوان است که تحت

تأثیر تبعیض جنسیتی قرار گرفته است و مطالب نشان داد که اگر به مقوله ورزش بانوان توجه شود چه اثری بر توسعه جامعه خواهد گذاشت و بر شاخص تندرستی جامعه نیز تأثیر گذار است. با توجه به مطالب گفته شده در مقاله حاضر به این سؤال پاسخ داده می شود که عوامل زمینه ای کاربردی جایگاه ورزش بانوان در بهبود شاخص های توسعه یافتگی (سلامت و تندرستی و برابری جنسیتی) کدامند.

۱. روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع، تحقیقات کاربردی می باشد که به صورت میدانی انجام شد. روش پژوهش حاضر از نظر راهبرد آمیخته و روش گردآوری داده ها میدانی بود که به صورت کیفی- کمی اجرایی شد، به صورتی که در بخش کیفی از صاحب نظران مصاحبه انجام گرفت و در روش کمی نیز کدهای استخراج شده به صورت پرسشنامه تنظیم و بعد از تأیید، پرسشنامه ها در میان جامعه آماری پخش و گردآوری شد. در بخش کیفی جامعه آماری شامل اساتید دانشگاه، صاحب نظران و فعالان حوزه بانوان بودند. رشته تحصیلی و داشتن تألیفات علمی مرتبط با موضوع، دارا بودن سمت های مدیریتی و تجارب اجرایی در حوزه ورزش و بانوان آسیب دیده اجتماعی از جمله شاخص های انتخاب لیست اولیه صاحب نظران بود. روش نمونه گیری به صورت نمونه گیری غیراحتمالی^۱، با انتخاب هدفمند و با حداکثر تنوع یا ناهمگونی استفاده شد. اندازه نمونه در این پژوهش بر مبنای شاخص اشباع نظری برابر با ۱۶ نفر بود. هنگامی که اشباع نظری رخ می دهد محقق نمی تواند اطلاعات بیشتری را به موارد قبلی اضافه کند و محقق شاهد الگوهای تکراری داده ها خواهد بود در این وضعیت نمونه گیری خاتمه می یابد، چراکه نمونه های بیشتر به بسط تحقیق و تبیین بیشتر آن کمکی نمی کنند. همچنین در این تحقیق جمع آوری اطلاعات به شکل کتابخانه ای و میدانی انجام گرفت. برای گردآوری اطلاعات ابتدا ادبیات و پیشینه تحقیق با استفاده از کتب، مجلات، پایان نامه های مربوط، آیین نامه و اسناد مرتبط و سایت های اینترنتی مورد بررسی قرار گرفت. پس از تهیه راهنمای مصاحبه به نمونه آماری مراجعه شد و داده های مورد نیاز با استفاده از مصاحبه های باز جمع آوری شد. لازم به ذکر است به جهت جنبه نو بودن تحقیق و محدودیت احتمالی داده ها، از رویکرد مثلث سازی^۲

-
1. Non probability
  2. Triangulation

استفاده شد. مثلث‌سازی به فرایند استفاده از رویکردها و منابع گوناگون جهت جمع‌آوری اطلاعات در تحقیق اطلاق می‌شود (Skinner, Edwards & Corbett, 2014). با توجه به استفاده از شیوه مثلث‌سازی (استفاده از منابع چندگانه) در این تحقیق از موارد منابع متنوع به منظور جمع‌آوری اطلاعات استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها در مرحله کیفی از تحلیل روایت استفاده شد. لازم به ذکر است کلیه تحلیل‌های آماری با کمک نرم‌افزار Maxqda نسخه ۱۲ انجام گرفت.

جامعه آماری پژوهش در بخش کمی کارشناسان و نخبگان جامعه‌شناسی ورزشی (مانند اساتید دانشگاه و فعالان حوزه بانوان) می‌باشد که به روش تصادفی انتخاب می‌شوند. انتخاب حجم نمونه بر حسب هدف پژوهش، جهت آزمون، توان آزمون و سطح آلفا ۰/۰۵ انجام گرفت. برای تعیین حجم نمونه، به جای استفاده از فرمول‌های رایج نمونه‌گیری از نرم‌افزار SPSS Sampel Power استفاده شده. با توجه به اینکه توان آزمون یکی از مهم‌ترین معیارهای مورد نیاز در تعیین حجم نمونه می‌باشد، ابزار مذکور تعداد نمونه را برای توان آزمون ۸۰ درصد ۳۶۰ نمونه مکفی می‌داند. به این ترتیب ۳۶۰ نفر انتخاب شدند یکی از این پیش‌فرض‌ها حجم بهینه نمونه است. مولر^۱ (۱۹۹۹) برای تعیین حجم نمونه از نسبت حجم نمونه به پارامتر آزاد برای برآورد استفاده می‌کند. وی حداقل این نسبت را ۵ به ۱، حد متوسط آن را نسبت ۱۰ به ۱ و حد بالای آن را نسبت ۲۰ به ۱ عنوان می‌کند. با این حال در پژوهش حاضر با توجه به حجم جامعه و با مدنظر قراردادن حداقل نسبت حجم نمونه به تعداد متغیرهای مشاهده‌شده و پارامترهای آزاد، پیچیدگی مدل، روش برآوردهای پارامترهای آزاد برآورد حداکثر درست‌نمایی (نیاز داشتن به حجم نمونه متوسط)، حجم داده‌های مفقود (کمتر از ۵ درصد) و رابطه نرمالیتی چندمتغیره با حجم نمونه اصل بر این گذاشته شد که حجم نمونه ۳۶۰ نفر به منظور اجرای مدل‌سازی معادله ساختاری کفایت لازم را دارد. پرسشنامه شامل ۳ متغیر عوامل ساختاری، زمینه‌ای و رفتاری بود که از سیزده مؤلفه نیز تشکیل شده بود. روایی محتوایی این پرسشنامه با استفاده از نظرات ۷ تن از اساتید دانشگاهی مورد بررسی قرار گرفت. این افراد خارج از نمونه‌های بخش کیفی بودند. همچنین در خصوص روایی محتوی نیز با استفاده از فرم‌های روایی سنجی شاخص روایی

محتوا^۱ و نسبت روایی محتوا^۲ روایی و استفاده از فرمول‌های مربوط به این روش‌ها مورد تأیید قرار گرفت. مقدار نسبت روایی محتوا با توجه به تعداد اساتید (۷ نفر)، ۰/۹۹ و مقدار شاخص روایی محتوا، ۰/۹۹ به دست آمد. بنابراین روایی محتوی ابزار پژوهش مورد تأیید قرار گرفت. همچنین روایی سازه پرسشنامه با استفاده از روش تحلیل عاملی تأییدی مورد بررسی قرار گرفت. پایایی این پرسشنامه نیز با استفاده از محاسبه آلفای کرونباخ برای پرسشنامه برای عوامل رفتاری برابر با ۰/۷۹، برای عوامل زمینه‌ای برابر با ۰/۸۳ و برای عوامل ساختاری برابر ۰/۸۶ بود. جهت تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق حاضر از روش مدل‌سازی ساختاری تفسیری و معادلات ساختاری استفاده شد. تمامی روند تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق حاضر در نرم افزارهای SPSS و AMOS انجام گرفت.

۲. یافته‌های پژوهش

۲-۱. بخش کیفی

در این بخش کدهای استخراج شده و مؤلفه‌های مربوط به هر یک از آنها و در نهایت ارائه نظریه توسعه برند ارائه خواهد شد. به گونه‌ای که پس از تجزیه و تحلیل صورت گرفته این امکان وجود دارد تا به سؤالات اصلی و فرعی مطرح شده پاسخ داده شود. نخستین گام در ساخت نظریه زمینه‌ای انجام کدبندی باز است. کدبندی باز از نظر واحد تحلیل به صورت سطر به سطر، عبارت به عبارت، یا پاراگراف به پاراگراف یا به صورت صفحه جداگانه انجام می‌شود. چنانچه واحد کدبندی، سطر باشد به هر یک از سطرها یا جمله‌ها، مفهوم یا کدی الصاق می‌شود. این کدها یا مفاهیم باید بتواند حداکثر فضای مفهومی و معنای آن را اشباع کنند. در این مرحله تمام اطلاعات کدبندی می‌شود (Kreuger & Neuman, 2006). در کدبندی اولیه محقق براساس واحد کدبندی، به هر واحد مورد نظر یک کد (مفهوم، نام، برجسب) الصاق می‌کند. مفاهیم یا کدهای به دست آمده در این مرحله، سنگ بنای مقوله‌های عمده بعدی و نیز اجزای اصلی مدل در حال ظهور را شکل می‌کند (محمدپور، ۱۳۹۲). حال که کلیه داده‌ها کدبندی شده و کدها یا مفاهیم اولیه متعددی ساخته شدند، مرحله دوم کدبندی باز آغاز می‌شود. محقق در این مرحله با متون خام کار ندارد، بلکه با

-
1. CVI
  2. CVR

مفاهیمی که تولید کرده است، سروکار دارد. هدف این مرحله از کدبندی باز که به کدبندی متمرکز نیز مرسوم است، تولید و استخراج مقوله‌های عمده است (محمدپور، ۱۳۹۲). در جدول شماره ۱، نحوه کدبندی سطح اول (اولیه) و سطح دوم (متمرکز) با عنوان درک معنای تدوین الگوی عوامل زمینه مؤثر در جایگاه ورزش بانوان در بهبود شاخص‌های توسعه‌یافتگی در ایران آمده است. نتایج به دست آمده از تجزیه و تحلیل مصاحبه‌های کیفی نشان داد که عوامل زمینه‌ای جایگاه ورزش بانوان در بهبود شاخص‌های توسعه‌یافتگی در ایران از پنج مقوله فرعی و بیست و نه کد مستخرج از مصاحبه‌ها تشکیل شده است.

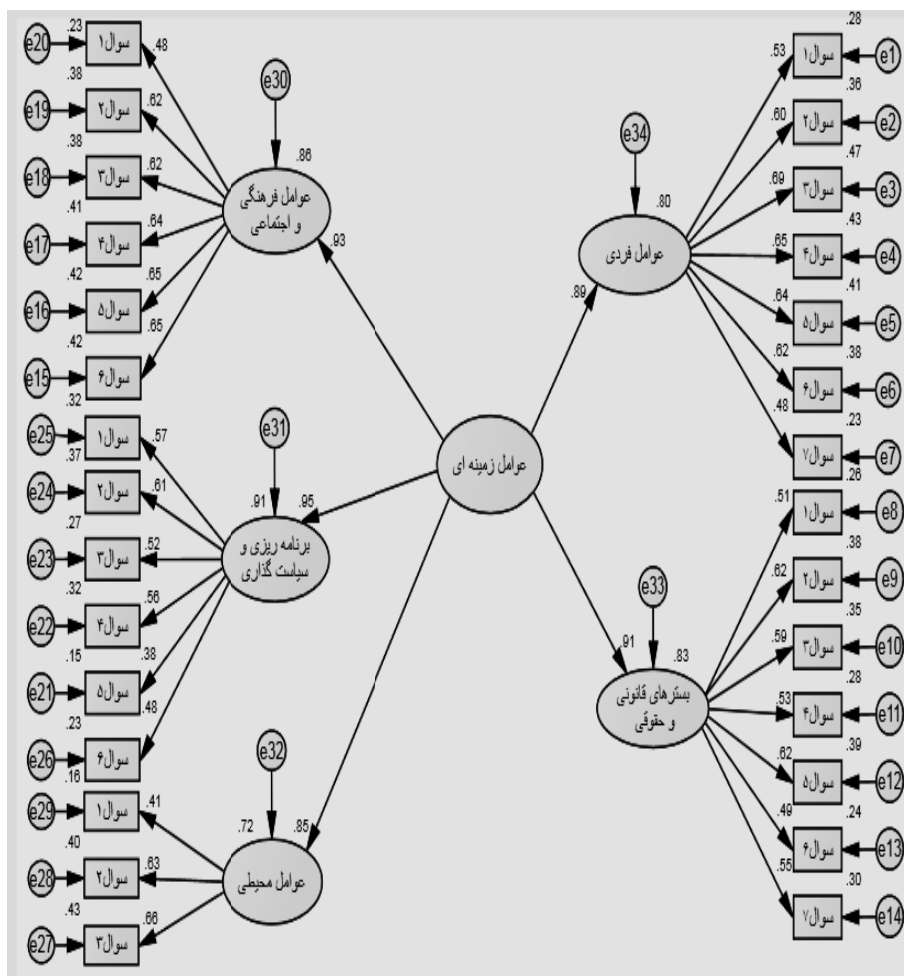
جدول ۱. کدگذاری محوری عوامل زمینه‌ای

مقوله اصلی	مقوله فرعی	متن مصاحبه (نکات کلیدی)	گزاره‌های منطقی (کد اولیه)
عوامل زمینه‌ای	عوامل فردی	ایجاد اعتماد به نفس و تقویت عزت به نفس با شرکت در ورزش	ایجاد اعتماد به نفس
		ایجاد اعتماد به نفس و تقویت عزت به نفس با شرکت در ورزش	ایجاد اعتماد به نفس
		ایجاد احساس امید به آینده به واسطه شرکت با توان در فعالیت‌های ورزشی	ایجاد احساس امید به آیند
		ایجاد احساس آرامش درونی به واسطه تمرکز بر فعالیت‌های ورزشی	ایجاد احساس آرامش درونی
		کاهش احساس تنهایی بانوان در جامعه	کاهش احساس تنهایی
		توجه زیاد بانوان به سلامت و تناسب اندام مناسب	سلامت بدنی و تناسب اندام مناسب
		عوامل فرهنگی و اجتماعی	عوامل فرهنگی و اجتماعی
بالا بردن سلامت جسمانی جامعه از طریق شرکت در فعالیت‌های بدنی	بالا بردن سلامت جسمانی جامعه		
بالا بردن سلامت اجتماعی جامعه به واسطه شرکت بانوان در فعالیت‌های بدنی	بالا بردن سلامت اجتماعی جامعه		
تغییر نگاه جنسیتی غالب به نقش زن در جامعه	تغییر نگاه جنسیتی غالب به نقش زن		
فرهنگ‌سازی نسبت به حضور زنان در جامعه به واسطه حضور در فعالیت‌های بدنی	فرهنگی سازی نسبت به حضور زنان در جامعه		

مقوله اصلی	مقوله فرعی	متن مصاحبه (نکات کلیدی)	گزاره‌های منطقی (کد اولیه)
برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری		کم شدن سخت‌گیری‌های خانواده در قبال دختران و بانوان	کم شدن سخت‌گیری‌های خانواده
		تدوین برنامه‌های راهبردی در راستای تحقق و پربار نمودن ورزش بانوان	تدوین برنامه‌های راهبردی در راستای تحقق و پربار نمودن
		برنامه‌ریزی برای آموزش زنان مستعد	آموزش زنان مستعد
		برنامه‌ریزی در جهت توانمندسازی مدیران ورزشی زن	توانمندسازی مدیران ورزشی زن
		تدوین سیاست‌های ورزشی بانوان در برنامه‌های توسعه کشور	تدوین سیاست‌های ورزشی بانوان
		برنامه‌ریزی برای برگزاری مسابقات ورزشی بانوان در سطح بین‌المللی	برگزاری مسابقات ورزشی بانوان در سطح بین‌المللی
		تدوین سیاست‌های حمایتی از ورزش بانوان	سیاست‌های حمایتی از ورزش بانوان
بسترهای قانونی و حقوقی		تدوین قوانین مناسب جهت بسترسازی ورزش بانوان	تدوین قوانین مناسب جهت بسترسازی
		به روزرسانی قوانین ورزشی اتخاذ شده برای بانوان با توجه به شرایط حاکم بر جامعه	به‌روزرسانی قوانین ورزشی با توجه به شرایط حاکم بر جامعه
		تصویب قانون پخش مسابقات بانوان از صدا و سیما	پخش مسابقات بانوان از صدا و سیما
		فتوای علما و مراجع راجع به ورزش بانوان	فتوای علما و مراجع
		ذکر بند تعیین بودجه مساوی برای ورزش بانوان و آقایان در اساسنامه فدراسیون‌ها	تعیین بودجه مساوی برای ورزش بانوان و آقایان
		مکلف کردن سازمان‌ها به فعال کردن بخش ورزش بانوان با توجه به قوانین وضع شده	فعال کردن بخش ورزش بانوان در سازمان‌ها
		اصلاح قانون حق خروج از کشور زنان متأهل به منظور حضور در اردوها و مسابقات ورزشی	اصلاح قانون حق خروج از کشور زنان متأهل
		در اختیار قرار دادن فضاهای طبیعی برای ورزش بانوان	قرار دادن فضاهای طبیعی برای ورزش بانوان
		توسعه فضاهای گردشگری ورزش بانوان	توسعه فضاهای گردشگری ورزش بانوان
عوامل محیطی		استانداردسازی عوامل محیطی مانند، کفپوش و ... در ورزش بانوان	استانداردسازی عوامل محیطی مانند، کفپوش

۲-۲. بخش کمی

زمانی که یک سازه بزرگ خود از چند متغیر پنهان تشکیل شده باشد، از تحلیل عاملی تأییدی استفاده می‌شود. در تحلیل عاملی تأییدی علاوه بر بررسی رابطه متغیرهای مشاهده‌پذیر با متغیرهای پنهان، رابطه متغیرهای پنهان با سازه اصلی خود نیز بررسی می‌شود (حبیبی، ۱۳۹۱).

شکل ۱. مدل تحلیل عامل تأییدی

جدول ۲. شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل اندازه‌گیری مدل

شاخص‌ها	نام شاخص	اختصار	مدل نهایی	برازش قابل قبول
شاخص‌های برازش	نیکویی برازش	GFI	۰/۹۰۶	بزرگ‌تر از ۰/۹۰
	نیکویی برازش اصلاح شده	AGFI	۰/۸۷۲	بزرگ‌تر از ۰/۹۰
شاخص‌های برازش مطلق	برازش هنجار شده	NFI	۰/۹۴۳	بزرگ‌تر از ۰/۹۰
	برازش تطبیقی	CFI	۰/۹۹۲	بزرگ‌تر از ۰/۹۰
	برازش نسبی	RFI	۰/۹۱۲	بزرگ‌تر از ۰/۹۰
	برازش افزایشی	IFI	۰/۹۹۴	بزرگ‌تر از ۰/۹۰
	برازش مقتصد هنجار شده	PNFI	۰/۷۰۱	بزرگ‌تر از ۰/۵۰
شاخص‌های برازش مقتصد	ریشه میانگین مربعات خطای برآورد	RMSEA	۰/۰۷۲	کمتر از ۰/۱۰
	نسبت کای‌اسکوئر به درجه آزادی	CMIN/df	۲/۷۸۴	مقدار بین ۱ تا ۳

شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل معادله ساختاری با توجه به دامنه مطلوب این شاخص‌ها در مجموع بیانگر این است که مدل مفروض تدوین شده توسط داده‌های پژوهش حمایت می‌شوند، به عبارت دیگر برازش داده‌ها به مدل برقرار است و همگی شاخص‌ها جزء شاخص نسبت کای‌اسکوئر به درجه آزادی دلالت بر مطلوبیت مدل اندازه‌گیری عوامل زمینه‌ای جایگاه ورزش بانوان در بهبود شاخص‌های توسعه‌یافتگی در ایران دارند.

۳. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

با مطالعه ورزش در دنیا طی بیست سال گذشته، انقلابی واقعی در ورزش زنان رخ داده است. توجه به ورزش جزء لاینفک نهضت زنان به شمار می‌رود و همین امر دورنمای جدیدی را در زمینه تلاش انسان گشوده است. ما می‌توانیم جایگاه فعلی و مشکل احتمالی ورزش زنان را در آینده با نگاهی به الگوی عملکرد ورزشی زنان، درست مانند هر پدیده بیولوژیکی دیگر، تصور کنیم. به عبارت دیگر، پیشرفت ورزش زنان چیزی شبیه منحنی سینوسی است. طی سال‌های متمادی، سطح فعالیت و عملکرد ورزشی زنان بسیار محدود بوده است. شرکت کنندگان نخبه نیز بسیار کم بودند و از لحاظ کیفی هم در سطح پایینی قرار داشتند. اما در طی بیست سال گذشته سرعت پیشرفت ورزش زنان بسیار چشمگیر شده است. صورتی که ورزش بانوان به عنوان یک عامل توسعه‌یافته در یک کشور در نظر گرفته می‌شود (اتقیا و همکاران، ۱۳۹۳). پژوهشگران اجتماعی معتقدند که بانوان بنیان اصلی خانواده را شکل می‌دهند و نادیده گرفتن ورزش از سوی آنان به غیر از چالش‌های

جسمی حرکتی و روحی روانی برای این قشر، مشکلاتی برای خانواده و جامعه به وجود می‌آورد. در میان بانوان ورزش می‌تواند اثرات بیشتری بر بانوان آسیب‌دیده اجتماعی بگذارد زیرا نگاه جامعه به بانوان آسیب‌دیده اجتماعی نگاه مثبتی نیست و افراد سعی می‌کنند از آنها دوری بگیرند و حتی به اطرافیان خود نیز توصیه می‌کنند که از بانوان آسیب‌دیده اجتماعی دور باشند و هیچ‌گونه ارتباطی بین آنها نباشد.

حضور زنان در ورزش به‌ویژه در سطوح قهرمانی تا حد زیادی می‌تواند جایگاه ویژه‌ای در عرصه بین‌المللی برای کشور ایجاد کند. موفقیت برای ورزشکاران یک کشور در رقابت‌های جهانی و المپیک به‌طور کلی تقویت‌کننده وجهه و اعتبار آن کشور در جهان خواهد شد و اهمیت این نقش در ایران به‌عنوان کشوری در حال توسعه بسیار زیاد است. عوامل زیادی وجود دارد که بانوان را ترغیب کند به ورزش پردازند و این عوامل نیز در توسعه اثرگذار باشد. یکی از این عوامل عامل‌های فردی است که بانوان برای این عوامل اهمیت خاصی قائل هستند. عوامل فردی شناسایی شده اکثراً مرتبط با عوامل روانشناختی است (اتقیا و همکاران، ۱۳۹۳). بانوان به‌عنوان نیمی از جمعیت جامعه و عامل بسیار تأثیرگذار در خانواده در جهت تحکیم بنیان خانواده و جامعه اگر از عزت نفس کافی برخوردار باشند و با سلامتی کامل و انگیزه بالا که می‌تواند ناشی از داشتن یک بدن سالم و مهم‌تر از آن تناسب اندام مناسب باشد، در توسعه کشور می‌توانند یک رکن اساسی محسوب شوند. این امر زمانی تحقق پیدا خواهد کرد که فضای لازم و کافی در اختیار بانوان باشد. فضای لازم برای ورزش بانوان مستلزم زیرساخت‌های مناسب است. از این رو اگر برای نیمی از جمعیت کشور امکانات و زیرساخت‌های لازم فراهم شود، بدون شک وجود زیرساخت‌ها نیز اثرات مثبت می‌تواند بر شاخص‌های توسعه داشته باشد، چراکه زیرساخت‌های مناسب یکی از نمادهای توسعه است. در این رابطه نیز باید بسترهای لازم فراهم شود که قوانینی در جهت کمک به پیشرفت ورزش بانوان تصویب شود. در این رابطه همکاری بخش‌های مختلف جامعه را می‌طلبد تا در زمینه پیشرفت ورزش بانوان گام‌های مثبتی برداشته شود و قوانین دست و پاگیر را حذف و قوانین حمایتی را تصویب نمایند که بانوان به راحتی بتوانند مشارکت‌های فردی و گروهی در بخش ورزش و فعالیت‌های بدنی داشته باشند که در نهایت منجر به بالارفتن سطح سلامت جامعه شود. زمانی تحقق خواهد افتاد که در جامعه فرهنگ‌سازی لازم انجام گیرد بدون فراهم کردن

بسترهای فرهنگی بدون شک موفقیت خاصی کسب نخواهد شد (Nationel, 2014).

در این رابطه نظریه یادگیری اجتماعی معتقد است که رفتار انسان نتیجه یادگیری است و حمایت اجتماعی افرادی که دیگران مهم هستند باعث تقویت یا ممانعت از انجام رفتار می‌شود، در این بررسی مطابق چارچوب‌های نظری فوق تأثیر حمایت اجتماعی از فعالیت‌های ورزشی زنان توسط هر دو گروه زنان ورزشکار و غیرورزشکار مورد تأکید قرار گرفته است. دیگر این که خود ارزیابی افراد از سودمندی‌های مورد نظر می‌تواند در افزایش یا کاهش تمایل فردی مؤثر باشد. از این رو باید گفت عوامل متعدد اجتماعی وجود دارد که در بحث ورزش بانوان به عنوان یک عامل بازدارنده از آنها نام برد. همچنین به این مورد نیز باید اشاره شود که فضا اساساً مفهومی است که تحت تأثیر سلسله‌مراتب اجتماعی و مفهوم قدرت و سلطه قرار دارد. تفاوت‌ها نظم اجتماعی را تهدید می‌کند و قدرت‌ها تلاش می‌کنند به یکسان‌سازی در میان شهروندان خود دست بزنند. یکی از تفاوت‌ها نیز می‌تواند بحث دیدگاه اجتماعی حاکم بر جامعه باشد و برای یکسان‌سازی می‌توان تفاوت‌ها را شناسایی شود و در این رابطه می‌توان بر اشتراک‌گذاری‌ها تأکید کرد و بحث مشارکت‌ها را در نظر گرفت. مشارکت ورزشی یکی از موارد مهم اجتماعی برای بانوان است که از این طریق می‌توانند به جایگاه خود در جامعه برسند و دیدگاه مردسالاری و تبعیض جنسیتی را در بحث ورزش کاهش دهند. برای تدوین راهبردها می‌توانند از نمونه‌های بین‌المللی موفق الگو بگیرند. از این رو می‌توان پیشنهاد کرد که تقویت نگاه مثبت جامعه به ورزش بانوان از طریق مراجع ذی‌صلاح قانون‌گذاری و اجرای آن از مبانی قوه مجریه، فرهنگ‌سازی لازم نسبت به حضور زنان در جامعه به واسطه حضور در فعالیت‌های بدنی از طریق آموزش و رسانه‌های ملی و بالابردن آگاهی نسبت به سلامت اجتماعی و جسمانی جامعه به واسطه شرکت بانوان در فعالیت‌های بدنی. همچنین تدوین راهبردها و سیاست‌های حمایتی ورزش بانوان در برنامه‌های توسعه کشور و برنامه‌ریزی جهت توانمندسازی ورزش بانوان در حوزه‌های آموزشی، مسابقات و تربیت نیروی انسانی مورد نیاز مؤثر است. در انتها ذکر این نکته ضروری است که در پژوهش حاضر فقط دو عامل برابری جنسیتی و تندرستی در شاخص‌های توسعه‌یافتگی بررسی شد که می‌تواند از جمله محدودیت‌های پژوهش باشد.

فهرست منابع

- ابراهیم آبادی، حسین (۱۳۹۲). رویکردی میان‌رشته‌ای به سبک زندگی با نگاهی به جامعه ایران، **فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی**، دوره ۵، شماره ۴، صص ۳۳-۵۳.
- اسدی، حسن، شعبانی مقدم، کیوان (۱۳۹۲). **مدیریت اوقات فراغت و ورزش‌های همگانی**، دانشگاه تهران.
- اسماعیلی، آرزو، اتقیا، ناهید، جوادی پور، محمد (۱۳۹۴)، معرفی شاخص‌ها و فرایند ارزیابی میزان توسعه‌یافتگی ورزشی استان فارس، **رویکردهای نوین در مدیریت ورزشی**، دوره ۲، شماره ۶، صص ۲۳-۳۲.
- امینی، امیر مظفر، یوسفی، علی، سرائی، سودابه، فتاحی، فروغ (۱۳۹۶). جایگاه ورزش در زندگی بانوان شهرستان اصفهان و عوامل بازدارنده آن، **دوفصلنامه مشارکت و توسعه اجتماعی**، دوره ۳، شماره ۵، صص ۲۷-۴۶.
- ذکایی، محمد سعید، امین پور، مریم (۱۳۹۱). **درآمدی بر تاریخ فرهنگی بدن**، تهران: تیسرا.
- صادقی آرانی، زهرا و، سید حبیب‌الله میرغفوری (۱۳۸۹)، تجزیه و تحلیل وضعیت توسعه‌یافتگی ورزشی استان‌های ایران، **پژوهش در علوم ورزشی**، شماره ۲۴، صص ۲۶-۴۱.
- ظهیری‌نیا، مهدی، نیکخواه، هادی، شفیعی، نعمت‌الله (۱۳۹۴). بررسی تاثیر خانواده و رسانه‌های گروهی بر مشارکت دانشجویان دختر در فعالیت‌های ورزشی (مورد مطالعه دانشجویان دختر دانشگاه هرمزگان)، **دوفصلنامه مشارکت و توسعه اجتماعی**، سال اول، شماره ۱، صص ۴۲-۶۱.
- قربانی، محمد حسین، جعفرلو، حمیدرضا، اسماعیلی، محمدرضا (۱۳۹۹). توسعه پایدار از طریق ورزش: موانع و راهبردها، **مطالعات مدیریت ورزشی**، دوره ۱۲، شماره ۶۰، صص ۸۳-۱۰۲.
- نورعلی‌وند، علی، ملکی، امیر، پارسامهر، مهربان، قاسمی، حمید. (۱۳۹۷). تبیین جامعه‌شناختی مشارکت ورزشی زنان با تاکید بر هنجارهای جنسیتی. **فصلنامه علمی ترویجی فرهنگ دانشگاه ایلام**. شماره دو.
- یوسفی، بهرام (۱۳۹۳). تناسب جنسیتی در ورزش‌های رقابتی، **رویکردهای نوین در مدیریت ورزشی**، دوره ۱، شماره ۲، صص ۳۱-۴۲.
- Berger, E., Reilly, N, (2008), Determinants of sport participation among Canadian adolescents, *sport management Review*, Vol. 307-277 ,11.
- Chalabaev, A., Sarrazin, PH., Fontayne, P., Boiche, J., Guillotin, C, (2013), the influence of sex stereotypes and gender roles on participation and performance in sport and exercise: Review and future directions, *psychology of sport and exercise*, Vol. 144 -136 ,14.
- Coakley, J. (2017). *Sport in society: Issues and controversies*, Boston, Mass, Mc Graw Hill.
- Laker, Anthony, (2002). *The sociology of sport and physical education*, Routledge Falmer, London and New York. *Leisure Studies*, 25, 75-94.
- National Center for Health Statistics (2014). *Summary health statistics for U.S.*

- adults: National Health Interview Survey. U.S. Department of Health and Human Services, Centers for Disease Control and Prevention
- Pastor, Y., Balaguer, I., Pons, D., Merita, M, (2003), testing direct and indirect effects of sports participation on perceived health in Spanish adolescents between 18-15 years of age, *journal of adolescence*, Vol. 730-717 ,26.
- Pfeiffer, K., et al, (2006), sport participation and physical activity in adolescent females across a four- year period, *journal of adolescent health*, Vol. 529-523 ,39. .
- Rees, D., Sabia, J, (2010), sports participation and academic performance: Evidence from the National longitudinal study of Adolescent Health, *Economics of Education Review*, Vol. ,29 759-751
- Strauss, Anselm L., & Corbin, Juliet (1990), *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*, Sage.